

Barn og unges medvirkning i barnevernet

Prosjektplan: Identifisere utfordringer for barn og unges medvirkning i barnevernet

Sammendrag

Barn og unge har rett til å medvirke i sin kontakt med barnevernet. Dette er forankret i Lov om barnevern, FNs Barnekonvensjon og Grunnloven. Barnevernet har ansvar for at retten til medvirkning blir ivaretatt når barnet er i kontakt med eller har tiltak fra barnevernet. Rettigheten ivaretas imidlertid i ulik grad, og barnevernet sikrer ikke alltid reell medvirkning fra barn og unge. Dette viser både forskning og offentlige tilsyn.

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) skal utvikle en ny nasjonal retningslinje som retter seg direkte mot barn og unges medvirkning i barnevernet. Retningslinjen skal være gjeldende uavhengig av type sak, fase og tiltak, og uavhengig av hvor lenge barnet har vært i kontakt med barnevernet.

Folkehelseinstituttet (FHI) har fått i oppdrag å identifisere utfordringer ved barn og unges medvirkning, samt på bakgrunn av dette å formulere spørsmål skal belyses i en fremtidig retningslinje.

FHI vil gjennomføre samtaler og intervjuer med ulike interessegrupper for slik å identifisere sentrale utfordringer. Vi skal i tillegg gå gjennom relevant og oppdatert forskning om barn og unges medvirkning i barnevernet, med vekt på norsk og nordisk forskning, for å identifisere utfordringer.

Det samlede utfordringsbildet og forslag til spørsmål vil leveres Bufdir i form av en rapport.

Tittel:

Barn og unges medvirkning i barnevernet

Prosjektplan:

Identifisere utfordringer for barn og unges medvirkning i barnevernet

Oppdragsgiver:

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet

Bestillingsdato:

20.03.2023

Leveringsfrist:

15.03.2024

Team:

Heid Nøkleby (teamleder)
Lars Jørun Langøien
Trine Bjerke Johansen
Hans Bugge Bergsund

Godkjent av:

Rigmor C. Berg,
avdelingsdirektør, FHI

Summary

Children and youth have the right to participate in their contact with child welfare services. This is grounded in the Norwegian Children Welfare Act, The Constitution of Norway, and UN's Convention on the Rights of the Child. It is the responsibility of the Child Welfare Services that these rights are ensured when the child is in contact with or has assistance from the Services. However, this right is ensured to various degrees, and the Child Welfare Services does not always secure actual participation of children and youth. This is evident from both research and governmental inspections.

The Norwegian Directorate for Children, Youth and Family Affairs will develop new national guidelines directly pertaining to children and youth participation in the Child Welfare Services. The guidelines will be applicable to all kinds of cases, phases and measures, no matter the child's time in contact with the Child Welfare Services.

The Norwegian Institute of Public Health (NIPH) has been commissioned to identify challenges regarding children and youth's participation and based on this formulate questions that will be examined in the planned guidelines.

NIPH will interview various stakeholders to identify the essential challenges. In addition, we will read through relevant and updated research literature, focussing on studies from the Nordic countries.

We will deliver a report to Bufdir which includes aggregated challenges and suggested questions.

<p>Title: Participation of children and youth in child welfare services</p> <p>-----</p> <p>Protocol: Identify challenges regarding Participation of children and youth in child welfare services</p> <p>-----</p> <p>Commissioner: The Norwegian Directorate for Children, Youth and Family Affairs</p> <p>-----</p> <p>Commissioned date: 20.03.2023</p> <p>Due date: 15.03.2024</p> <p>-----</p> <p>Team: Heid Nøkleby (team leader) Lars Jørun Langøien Trine Bjerke Johansen Hans Bugge Bergsund</p> <p>-----</p> <p>Approved by: Rigmor C. Berg, Department Director, NIPH</p>

Oppdrag

Folkehelseinstituttet (FHI) fikk 20. mars 2023 i oppdrag av Barne-, ungdoms og familiedirektoratet å identifisere utfordringer og utvikle spørsmål knyttet til barn og unges medvirkning i barnevernet. Formålet med dette arbeidet er å legge grunnlag for en retningslinje som Bufdir skal utarbeide.

Innledning

Beskrivelse av problemet

Barn og unges rett til medvirkning er forankret i Lov om barnevern (§1-4), i FNs Barnekonvensjon (artikkel 12) og i Grunnloven (§ 104 første ledd), se vedlegg 1. Bestemmelsene gir barn og unge rett til å ytre seg i saker som angår dem og til å øve innflytelse på beslutninger som angår dem. Dette innebærer å få tilstrekkelig og tilpasset informasjon, og fritt å kunne gi uttrykk for sine meninger. Barn og unge skal bli lyttet til, og deres meninger skal vektlegges i samsvar med alder og modenhet. Barnevernet har ansvar for at retten til medvirkning blir ivaretatt når barnet er i kontakt med eller har tiltak fra barnevernet. Rettigheten ivaretas imidlertid i ulik grad, og barnevernansatte sikrer ikke alltid reell medvirkning fra barn og unge. Dette viser både forskning (1-3), tilsynsrapporter fra Helsetilsynet (4-6) og Bufdirs erfaring med de første retningslinjearbeidene som er igangsatt (7;8).

Bufdir ønsker derfor å utvikle en ny nasjonal retningslinje som retter seg direkte mot barn og unges medvirkning i barnevernet. Retningslinjen skal handle om de største eller viktigste utfordringene for å sikre reell medvirkning for barn og unge som er i kontakt med barnevernet. Retningslinjen skal være gjeldende uavhengig av type sak, fase og tiltak, og uavhengig av hvor lenge barnet har vært i kontakt med barnevernet. Det foreliggende prosjektet vil være med å avgrense innholdet i retningslinjen, ved å identifisere på hvilke områder det er størst utfordringer som kan svares ut med anbefalinger i en retningslinje.

Medvirkning eller involvering i egen sak kan kategoriseres eller graderes på ulike måter og det fins mange modeller; her presenterer vi noen (se vedlegg 2 for visuelle fremstillinger). (Vi tar ikke stilling til om disse modellene rommer alle relevante komponenter eller hvor godt de gjenspeiler vår problemstilling.) En tidlig og mye referert modell for barns medvirkning generelt er utviklet av Hart og beskrives i en UNICEF-publikasjon fra 1992 (9). Her illustreres barns medvirkning på en åttedelt stigemodell, referert til som «medvirkningsstigen» i Ulset og medarbeidere (10). Modellen skiller mellom ikke-medvirkning (tre stige-trinn) og medvirkning (fem stige-trinn). Ikke-medvirkning omfatter blant annet *manipulasjon* på nederste trinn, mens medvirkning strekker seg fra *informert* til *deltagende i en beslutning*.

Engelien og medarbeidere (11) har utviklet en firedelt skala for grader av medvirkning i barnevernet spesifikt: fra *informasjonsrett*, til *uttalerett*, *forhandlingsrett* og, øverst, *beslutningsrett*. Det laveste nivået er å få tilført informasjon, mens det høyeste nivået er å få mulighet til å beslutte hva som skal gjøres.

Ytterligere en modell presenteres av Ulset og medarbeidere, og denne har fem nivåer (Shier i Ulset (3)). På hvert nivå tydeliggjøres hva som er organisatoriske forutsetninger for at barn og unge skal kunne medvirke. For eksempel innebærer nederste nivå, *Barnet blir lyttet til*, et spørsmål om «Er barnevernstjenestens arbeid organisert slik at barnet skal være lyttet til?». Ulset (3) legger videre til grunn at reell medvirkning for barn og unge i barnevernet må ta hensyn til at de befinner seg i en asymmetrisk situasjon der den ene parten har makt over den andre.

Paulsen presenterer en modell i form av en prosess, utviklet av Vis & Strandbu (12). I denne prosessen representerer trinn 1 informasjon gitt barnet; trinn 2 er barnets meningsdannelse; trinn 3 er barnets mulighet til å uttrykke sin mening; trinn 4 er barnevernets vurdering og inklusjon av meningen; og trinn 5 er barnevernets oppfølging av barnet etter beslutningsprosessen.

Mål og problemstilling

FHI skal lede arbeidet med å utforme forslag til spørsmål som skal belyses i en fremtidig nasjonal retningslinje om barn og unges medvirkning i barnevernet. Arbeidet med å utvikle spørsmålene skal utføres av en arbeidsgruppe bestående av personer fra både FHI og Bufdir, ledet av FHI. Spørsmålene skal identifisere de viktigste utfordringene for å sikre reell medvirkning for barn og unge i barnevernet. Det er viktig at både barn og unges og de ansattes perspektiver fremkommer. Arbeidet skal resultere i en rapport som anslår hvilke spørsmål en retningslinje som omhandler barn og unges medvirkning i barnevernet bør besvare. Etter samtale med oppdragsgiver har vi kommet frem til at antallet spørsmål bør være mellom 5 og 15 spørsmål, dette er for at arbeidet med retningslinjen ikke skal være for omfattende. De ulike valgene og avgrensingene som velges skal da begrunnes.

Metode

I dette prosjektet skal vi gjennom ulike tilnærminger identifisere utfordringer knyttet til barn og unges medvirkning i barnevernet. Disse utfordringene vil vi i neste omgang omformulere til spørsmål som retningslinjen, basert på senere innhentet kunnskap, skal utvikle anbefalinger om.

I det følgende beskriver vi faglige avgrensninger for prosjektet *Identifisere utfordringer for barn og unges medvirkning i barnevernet*, det vil si datainnsamling, bearbeiding av data og rapportskrivning, samt informasjon om personvern, arbeidsgruppe og tidsplan.

Faglige avgrensninger

Følgende faglige avgrensninger for hvem og hva retningslinjen skal rette seg mot, er veiledende for vårt arbeid. Prosjektet vil identifisere de viktigste utfordringene som kan svares ut i en retningslinje. Arbeidsgruppen (FHI og Bufdir) kan under arbeidet finne det hensiktsmessig å gjøre ytterligere avgrensninger enn det som er beskrevet nedenfor, og vi vil da begrunne dette i leveransen. Når vi skal vurdere hva som er de viktigste utfordringene, undersøkes det for disse gruppene:

Barn og ungdom: 0-25 år (omfatter perioden med ettervern 18-25 år), inkludert bl.a. enslige mindreårige asylsøkere (<15 år) og barn og unge med funksjonsnedsettelse

Ansatte: ansatte i barnevernet på alle nivåer, dvs. kommunale barnevernstjenester, statlige institusjoner og private institusjoner som driver på oppdrag fra det offentlige

Barnevernssaker: alle typer barnevernssaker og faser i sakene, dvs. fra barnevernet mottar en bekymringsmelding, igangsetter en eventuell undersøkelse, og på bakgrunn av denne beslutter hva de vil gjøre for å hjelpe barnet (<https://www.bufdir.no/barnevern>). Det mest vanlige er hjelpetiltak i hjemmet. Andre ganger kan omsorgssituasjonen være så alvorlig at barnet ikke kan bo hjemme. Da kan et hjelpetiltak være at foreldrene samtykker til at barnet flytter til en institusjon eller fosterhjem, i utgangspunktet midlertidig. Hvis barnevernstjenesten mener barnet blir utsatt for alvorlig omsorgssvikt og det er nødvendig og til barnets beste at de overtar omsorgen, skal de legge frem sak om forslag til omsorgsovertakelse for barneverns- og helsenemnda (tidligere kalt Fylkesnemnda for barnevern og sosiale saker). I slike tilfeller må barnevernstjenesten først ha vurdert og konkludert med at frivillige tiltak ikke er tilstrekkelig til

å sikre barnet en god nok omsorgssituasjon. I tillegg har barn under 25 år rett til ettervernstiltak fra barnevernet.

Medvirkning: Alle grader av og former for medvirkning, fra informasjonsrett til beslutning, regulert i barnevernloven, barneloven, Grunnloven og barnekonvensjonen. Dette inkluderer barns mulighet til å klage på tiltak i barnevernet (<https://www.barneombudet.no/for-barn-og-unge/dine-rettigheter/barnevernet>).

Arbeidsgruppe

Arbeidet med å utvikle spørsmålene skal utføres av en arbeidsgruppe bestående av personer fra både FHI (Heid Nøkleby/prosjektleder, Trine Bjerke Johansen, Hans Bugge Bergsund og Lars Jørn Langøien) og Bufdir (Kari Dahle og Tone Viljugrein). Arbeidsgruppen ledes av FHI, og vi vil avholde ukentlige samarbeidsmøter gjennom hele prosjektperioden. Det som videre omtales som «prosjektteamet» omfatter kun medarbeiderne fra FHI.

Datainnsamling

Vi vil benytte følgende fremgangsmåte for å identifisere utfordringer og dernest utvikle spørsmål:

1. Tidligere kunnskap

Vi skal identifisere relevant kunnskap om barn og unges medvirkning i barnevernet, ved å:

- gjennomgå allerede kjent litteratur som tidligere kunnskapsoppsummeringer utført av FHI og andre aktuelle publikasjoner, f.eks (13-19)
- utføre et enkelt litteratursøk i OpenAlex (oppdatering av tidligere søk fra 2020 (18)) og gjennomgå dette for identifikasjon av relevante publikasjoner

Vi vil hente ut relevante utfordringer fra aktuelle publikasjoner, både som grunnlag for spørsmål i rapporten og som bakgrunn for utvikling av intervjuguider. Prosjektteamet vil gjennom diskusjoner sikre at alle medarbeiderne har lik forståelse av hvilke og hvordan data skal hentes ut. Norske og nordiske publikasjoner vil bli prioritert.

På grunnlag av eksisterende kunnskap vil intervjuguider til semistrukturerte intervjuer, tilpasset intervjupersonene, utarbeides av teamet og diskuteres med Bufdir.

2. Intervjuer og fokusgrupper

FHI skal utføre intervjuer, individuelt eller i grupper, digitalt eller ansikt-til-ansikt, med:

- barn og unge i tiltak fra barnevernet

- barn og unge i relevante organisasjoner eller grupperinger, som f.eks. Landsforeningen for barnevernsbarn, Barn av rusmisbrukere, Mental helse Ungdom, Skeiv ungdom, ungdom med minoritetsbakgrunn
- prosjektledere og medlemmer med særlig fokus på medvirkning i tidligere og pågående retningslinjer (fire retningslinjer: Utredning av hjelpebehov 0-6 år, Fastsettelse av samvær, Akuttarbeid, Vurdering av samvær)
- ansatte i barnevernet, via grupper knyttet til Bufdir eller etter kontakt
- deltakere i Bufdirs Kompetansegruppe for dialog og mangfoldsensitivitet i barnevernet og Bufdirs Brukerråd

Aktuelle deltakere, for eksempel medlemmer i retningslinjegrupper, kan også gi skriftlige tilbakemeldinger på e-post.

Data fra intervjuer og fokusgrupper vil ikke transkriberes eller samles i form av lyd- eller videoopptak, men nedskrives i form av notater underveis av medarbeidere fra FHI.

Rekruttering til intervjuer/innspill

Bufdir vil legge til rette for at FHI kan få innspill fra ulike grupper eller tiltak tilknyttet Bufdir, ved å informere og henvise til oss. Dette vil Bufdir gjøre ved å arrangere egne møter eller benytte eksisterende (planlagte) møter som FHIs prosjektteam også vil kunne delta på. FHI vil ellers ta kontakt med grupper og personer som skal intervjues samt gjennomføre intervjuene/fokusgruppene. Kontakt kan etableres gjennom egnede organisasjoner eller direkte med enkeltpersoner.

Bearbeiding av data

Bearbeiding av data skal være transparent og systematisk og føre til en oversikt over utfordringer.

Formulere utfordringer

FHIs medarbeidere vil bearbeide innsamlede data fra litteraturgjennomgang og intervjuer ved å:

- lese gjennom tekstene (litteratursammendrag og intervjutekster)
- hente ut aktuelle utfordringer og sammenstille disse på tvers av tekster (dette kan for eksempel gjøres ved hjelp av tematisk analyse (20) eller rammeverksanalyse (21))
- merke de identifiserte utfordringene med hvem/gruppering som er avsender

Vi vil underveis og endelig diskutere utfordringene i teamet for å sikre lik forståelse.

Det er mulig å strukturere utfordringene i tråd med alder, type barnevernssak/fase og/eller nivå av medvirkning, blant annet avhengig av omfanget av utfordringer og detaljnivå i tekstene (3;11).

«Høring»

Når utfordringene er beskrevet, vil oversikten over utfordringer kunne sendes ut til alle som har deltatt i datainnsamlingen («referansegruppen») med en forespørsel om å validere og prioritere de viktigste utfordringene (f.eks. fem).

Omarbeiding til spørsmål

De identifiserte og prioriterte utfordringene vil deretter omarbeides til spørsmål. Spørsmålene formuleres slik at de kan besvares med forskningskunnskap eller annen kunnskap som i sin tur kan legge grunnlag for en anbefaling.

Et tenkt eksempel:

- Utfordring: Yngre barn har i praksis liten anledning til å medvirke i sin egen sak, dvs. si ifra om hva de ønsker, ved flytting ut av foreldrehjemmet.
- Spørsmål: Hvordan øke/sikre mulighet for yngre barns medvirkning ved flytting ut av foreldrehjemmet?

Vi vil gjennom arbeidsgruppen samarbeide med Bufdir om presentasjon av utfordringer og omarbeiding til spørsmål.

Leveranse

Leveransen som skal utarbeides vil være en rapport utarbeidet av arbeidsgruppen. Rapporten vil spesifisere utfordringsbildet og gi forslag til spørsmål som skal belyses i en fremtidig retningslinje om barn og unges medvirkning i barnevernet. Innholdet i rapporten vil være en kort bakgrunn, beskrivelse av metode og forslaget til spørsmål. Rapporten vil publiseres.

Honorar til deltakere

Brukerrepresentanter honoreres for sitt arbeid, mens offentlig ansatte ikke honoreres med mindre de taper ordinær lønn. Vi henviser til Bufdir for slike utbetalinger. Barn og unge som deltar vil få et gavekort.

Personvern og etikk

Prosjektets behandling av personopplysninger er vurdert av personvernombudet ved Folkehelseinstituttet som har gitt sin tilrådning, samt godkjent av fagdirektør for forskning ved område for helsetjenester (DPIA¹/eProtokollnummer 4096-4096).

¹ Personvernkonsekvensvurdering (*Data Protection Impact Assessment*)

Prosjektets formål er kvalitetssikring, det vil si å gjøre offentlige tjenester (barnevernet) bedre i stand til å utføre sine lovpålagte oppgaver.

Behandlingsgrunnlaget for behandlingen av personopplysninger er GDPR artikkel 6, nr. 1 e) og unntaket i artikkel 9, nr. 2 j), og supplerende rettsgrunnlag er personopplysningsloven §§8 og 9, som innebærer at forskningsprosjektet er vurdert å være i allmennhetens interesse (<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2018-06-15-38>).

Ved intervjuer der vi må behandle personopplysninger (navn og kontakinformasjon) må vi innhente samtykke, fra ungdommen selv (over 16 år) eller fra foresatte. Barnet eller ungdommen gir selv sitt forskningsetiske samtykke ved å informert og frivillig delta i et intervju.

Slik vi vil ivareta personvern for grupper av informanter, i tråd med godkjent DPIA:

- 1) *Ansatte i barnevernet eller som i sitt arbeid er i kontakt med barnevernet.* Vi vil ikke samle inn helseopplysninger ettersom personene er i kontakt med oss i kraft av sin stilling, men vi vil kunne ha tilgang på navn og eventuelt kontaktinfo. Personene blir rekruttert gjennom Bufdir eller vi kan selv henvende oss til en aktuell organisasjon.
- 2) *Barn og unge 12-18 år som er i kontakt med barnevernet.* Her vil kontakten gå via Bufdir og deretter gjennom barnevernet (en barneverninstitusjon e.l.), og vi får dermed ikke navn eller kontaktinfo til deltakerne. Vi vil ikke samle inn identifiserbar informasjon.
- 3) *Unge voksne over 18 år som er eller har vært i barnevernet.* Her vil vi måtte ha navn og enten telefonnummer eller e-postadresse for å komme i kontakt. Opplysningene vi vil få gjennom Bufdir (f.eks. brukerrepresentanter i retningslinjegrupper), gjennom allerede kjente kontakter (som f.eks. brukerrepresentanter eller andre deltakere i grupper tilknyttet Bufdir har formidlet til oss), eller gjennom organisasjoner (f.eks. fosterforeningens ungdomsgruppe). Kontaktinfo vil lagres på plattformen Tjenester for sensitive data (TSD) som er en sikret plattform FHI har tilgang til. For denne gruppen vil vi be om skriftlig samtykke for deltakelse og dette vil sendes, mottas og lagres i TSD (eventuelt sendes og mottas i kryptert epost og lagres i TSD).
- 4) *Barn og unge 12-18 år som har andre tiltak i barnevernet.* Vi ønsker å intervju barn og unge 12-18 år som mottar andre tiltak enn barnevernsinstitusjon, det vil si som bor hjemme og mottar hjelpetiltak eller som bor i fosterhjem. Disse kan f.eks. rekrutteres gjennom den kommunale barnevernstjenesten, og dette vil kunne innebære at vi må få tilgang på navn og kontaktinfo. I så fall kreves samtykke fra foreldre (eller fosterforeldre²). Infoskriv og intervjuguide er tilpasset målgruppen. Samtykkeskjemaer behandles på samme måte som for gruppe 3.

² Dersom også foreldreansvaret er overført til fosterforeldrene, ikke kun den daglige omsorgen (<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2021-06-18-97>).

- 5) *Barn under 12 år som er eller har vært i barnevernet.* Vi ønsker å intervju barn under 12 år, rekruttert via den kommunale barnevernstjenesten eller fosterhjem. Dette krever samtykke fra foreldre (eller fosterforeldre²). Infoskriv og intervjuguide er tilpasset målgruppen. Samtykkeskjemaer behandles på samme måte som for gruppe 3.

Alle grupper får både et infoskriv og muntlig informasjon om prosjektet og personvern, tilpasset målgruppen, og gruppene 3, 4 og 5 får i tillegg et samtykkeskjema (se eksempel i vedlegg 3). Intervjunotater vil lagres i TSD. Når vi i etterkant av datainnsamlingen har sammenstilt erfaringene, anonymt, vil vi kunne sende disse ut til deltakerne via e-post (kryptert for gruppe 3, 4 og 5) for validering og prioritering av utfordringer. Deretter vil kontaktinfo slettes, senest 1. mars 2024. Kun anonymiserte data vil deles med oppdragsgiver, deltakere og eventuelt andre.

Vi vil gjennom infoskriv og muntlig informasjon forklare at vi ikke representerer eller videreformidler informasjon til barnevernet, at barn og unges sak ikke vil påvirkes og deltakelsen har ingenting å si for deres relasjon til barnevernet. Deltakerne kan avslå å svare på spørsmål under samtalen eller trekke seg underveis hvis de selv ønsker. Det vil ikke være mulig å trekke seg som deltaker i etterkant, fordi vi da ikke kan skille ut dataene som handler om vedkommende deltaker.

Tidsplan

Startdato: 20. mars 2023 (første møte mellom FHI og Bufdir etter innsendt bestilling)

Leveringsfrist: 15. mars 2024

<i>Trinn/delleveranse</i>	Fra dato	Til dato
<i>Utvikling av prosjektplan</i>	april	
<i>Litteraturgjennomgang & forberedelse av intervjuer</i>	april	
<i>Intervjuer, møter, innspill på epost o.l.</i>	mai	november
<i>FERIE</i>	juli	juli
<i>Bearbeiding av data</i>	september	februar
<i>Utsendelse av dokument med utfordringer</i>	september	februar
<i>Ferdigstilling av rapport</i>	november	februar
<i>Gjennomlesning av Bufdir og fagfelle</i>	februar 2024	
<i>Godkjenning av FHI</i>	mars 2024	
<i>Oversendelse Bufdir</i>	15. mars 2024	

Referanser

1. Norges offentlige utredninger. NOU 2023: 7. Trygg barndom, sikker fremtid. Gjennomgang av rettssikkerheten for barn og foreldre i barnevernet. Avgitt til Barne- og familiedepartementet 20. mars 2023. 2023.
2. Stang E, Baugerud G, Backe-Hansen E, Rugkåsa M. Samvær i praksis. En forskningsbasert undersøkelse av samværsordninger i barnevernet. Hovedrapport fra prosjektet «Samvær etter omsorgsovertakelse» Oslo-Met Skriftserie 2023 nr 1. 2023.
3. Ulset G, Thoresen S, Thaulow K, Melby L, Bruteig R, Paulsen V. Barn og unges medvirkning i spesialiserte hjelpetiltak En kvalitativ studie av PMTO, MST og FF. NTNU Samfunnsforskning, Mangfold og inkludering; 2023.
4. Helsetilsynet. «Barnas hjem. Voksnes ansvar». Oppsummering av landsomfattende tilsyn med barnevernsinstitusjoner i 2018. Rapport mars 2019. 2019.
5. Helsetilsynet. Det å reise vasker øynene. Gjennomgang av 106 barnevernsaker. Rapport januar 2019. 2019. Tilgjengelig fra: https://www.helsetilsynet.no/globalassets/opplastinger/publikasjoner/rappo-rt2019/helsetilsynet_rapport_unummerert_gjennomgang_106_barnevernsaker.pdf
6. Helsetilsynet. Det handler om ledelse. Oppsummering av landsomfattende tilsyn med barnevernets arbeid med undersøkelser 2020–2021. Rapport 2/2022 2022. Tilgjengelig fra: https://www.helsetilsynet.no/globalassets/opplastinger/publikasjoner/rappo-rt2022/helsetilsynetrappo-rt_2_2022.pdf
7. Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. Samvær – kunnskapsbasert retningslinje for vurdering av samværsordning ved omsorgsovertakelse. Retningslinje. [lest mai 2023]. Tilgjengelig fra: https://www.bufdir.no/fagstotte/produkter/samvar_retningslinje_for_vurdering_av_samværsordning_ved_omsorgsovertakelse/
8. Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. Utredning – kunnskapsbasert retningslinje for utredning av omsorgssituasjonen for barn 0-6 år. Retningslinje. [lest mai 2023]. Tilgjengelig fra: https://www.bufdir.no/fagstotte/produkter/utredning_familier_med_barn_0_6_ar/
9. Hart R. Children's participation: From tokenism to citizenship. . Innocenti Essay, no. 4. UNICEF.: 1992. Tilgjengelig fra: https://www.unicef-irc.org/publications/pdf/childrens_participation.pdf
10. Barneombudet. Medvirkningshåndboka. Metoder for å involvere barn og unge i viktige saker [lest mai 2023]. Tilgjengelig fra: https://www.barneombudet.no/uploads/documents/Publikasjoner/Andre-publikasjoner/Medvirkningshandboka_2021.pdf
11. Engelién A, Kvello Ø, Vestvik H. Samvær mellom barn og biologiske foreldre etter plassering utenfor hjemmet. Oslo: Universitetsforlaget; 2023.
12. Paulsen V. Barn og unges medvirkning i barnevernet. . Oslo: Gyldendal. ; 2022.

13. Barneombudet. «Blod er ikke alltid tykkere enn vann». Rapport om barn i fosterhjem. 2023. Tilgjengelig fra: <https://www.barneombudet.no/vart-arbeid/publikasjoner/blod-er-ikke-alltid-tykkere-enn-vann>
14. Sethre K, Seim S. Små barns muligheter til medvirkning i barnevernets undersøkelser. . Norges barnevern 2023;(1):36-52.
15. Jensen F, Kriz K, Skivenes M. Structuring practice for children's participation. Report I for the participation pro-ject: Mapping abd evaluating organizational guidelines. Centre for Research on Discretion and Paternalism, University of Bergen 2022. Tilgjengelig fra: <https://discretion.uib.no/wp-content/uploads/2022/07/Petersen-Jensen-Kriz-Skivenes-2022-Structuring-Practice-for-Childrens-Participation.pdf>
16. Havnen K, Christiansen Ø, Ljones E, Lauritzen C, Paulsen V, Jarlby F, et al. Å medvirke når barnevernet undersøker. En studie av barn og foreldres medvirkning i barnevernets undersøkelsesarbeid. 2020. Tilgjengelig fra: <https://munin.uit.no/handle/10037/18926>
17. Barneombudet. «De tror vi er shitkids.» Rapport om barn som bor på barnevernsinstitusjon. . 2020. Tilgjengelig fra: <https://www.barneombudet.no/uploads/documents/Publikasjoner/Fagrappo-ter/De-tror-vi-er-shitkids.pdf>
18. Ormstad S, Hestevik C, Munthe-Kaas H, Blaasvær N, Muller A, Berg R. Barn og unges medvirkning i barnevernet: en systematisk kartleggingsoversikt. . Oslo: Folkehelseinstituttet; 2020. Tilgjengelig fra: <https://www.fhi.no/publ/2020/barn-og-unges-medvirkning-i-barnevernet/>
19. Kennan DB, Bernadine; Forkan, Cormac Supporting children's participation in decision making: A systematic literature review exploring the effectiveness of participatory processes. . The British Journal of Social Work 48(7):1985–2002.
20. Braun V, Clark V. Using thematic analysis in psychology. Qualitative Research in Psychology 2006;3(2):77-101.
21. Gale NK, Heath G, Cameron E, Rashid S, Redwood S. Using the framework method for the analysis of qualitative data in multi-disciplinary health research. BMC Med Res Methodol 2013;13(1):1-8.

Vedlegg 1. Relevant lovverk

Lov om barnevern § 1-4. Barnets rett til medvirkning

Et barn som er i stand til å danne seg egne meninger, har rett til å medvirke i alle forhold som vedrører barnet etter denne loven. Barn har rett til å uttale seg til barnevernet uavhengig av foreldrenes samtykke, og uten at foreldrene informeres om samtalen på forhånd. Barnet skal få tilstrekkelig og tilpasset informasjon og har rett til fritt å gi uttrykk for sine meninger. Barnet skal bli lyttet til, og barnets meninger skal vektlegges i samsvar med barnets alder og modenhet.

Barn skal informeres om hva opplysninger fra barnet kan brukes til og hvem som kan få innsyn i disse opplysningene. Barnet har rett til å uttale seg før det bestemmes at opplysningene skal deles, og barnets syn skal tillegges vekt i samsvar med dets alder og modenhet.

Et barn kan i møter med barnevernet gis anledning til å ha med seg en person som barnet har særlig tillit til. Tillitspersonen kan pålegges taushetsplikt.

Departementet kan gi forskrift om medvirkning og om tillitspersonens oppgaver og funksjon.

<https://lovdata.no/lov/2021-06-18-97/§1-4>

Grunnloven §104 første ledd

Born har krav på respekt for menneskeverdet sitt. Dei har rett til å bli høyrde i spørsmål som gjeld dei sjølve, og det skal leggjast vekt på meininga deira i samsvar med alderen og utviklingssteget.

https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1814-05-17-nn/KAPITTEL_5#KAPITTEL_5

Barnekonvensjonen artikkel 12

1. Partene skal garantere et barn som er i stand til å gjøre danne seg egne synspunkter, retten til fritt å gi uttrykk for disse synspunkter i alle forhold som vedrører barnet, og tillegge barnets synspunkter behørig vekt i samsvar med dets alder og modenhet.

2. For dette formål skal barnet særlig gis anledning til å bli hørt i enhver rettslig og administrativ saksbehandling som angår barnet, enten direkte eller gjennom en representant eller et egnet organ, på en måte som er i samsvar med saksbehandlingsreglene i nasjonal rett.

https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1999-05-21-30/KAPITTEL_bkn-1#bkn/a12

Vedlegg 2. Modeller for medvirkning

Mulige modeller for forståelse av medvirkning

Fra bok av Engelién og medarbeidere (11)

Figur 3.1 illustrerer fire grader av involvering av barn i saker som angår dem. Den første, informasjonsrett, handler om å tilføres informasjon, for eksempel beslutninger som skal tas, eller som er tatt. Ordlyden «Dette til orientering» forekommer i korrespondanse fra det offentlige og handler om å opplyse barnet om fakta og beslutninger, innsynsrett og klageadgang. Uttalerett innebærer at profesjonelle ikke behøver å ta hensyn til barnas meninger, og er derfor bare en påvirkning. Forhandlingsrett forutsetter en viss maktbalanse mellom barnet og de profesjonelle. Slik blir dette en medvirkning fordi barnet gis noe makt. Beslutningsrett er den mest markante formen for medvirkning fordi barnet gis muligheter for å beslutte hva som skal gjøres.

Fra rapport av Ulset og medarbeidere (3):

Tabell 2, Harts stige over barns medvirkning

Stigetrinn

8	Initiert av barn, delt avgjørelse med voksne	
7	Initiert og styrt av barn	
6	Initiert av voksne, delt avgjørelse med barn	Nivåer av medvirkning
5	Informert og konsultert	
4	Informert og pålagt	
3	Tokenisme	
2	Dekorasjon	Nivåer av ikke-medvirkning
1	Manipulasjon	

Kilde: Hart (1992). Modellen var utviklet for barn og unge. Forfatternes oversettelse.

Tabell 3, Shiers modell for medvirkning

Grad av medvirkning	Organisatoriske forutsetninger
5. Barnet deler makt og ansvar for beslutningen	a) Vil du dele makt med barnet? b) Er det en fremgangsmåte som gjør det mulig å dele makt og ansvar? c) Er det et krav om at barn og voksne deler makt og ansvar?
4. Barnet blir involvert i beslutningsprosessen	a) Vil du la barnet ta del i beslutningen? b) Er det en fremgangsmåte som gjør det mulig at barnet deltar i prosessen? c) Er barnevernstjenestens arbeid organisert slik at barnet skal bli involvert i beslutningsprosesser?
3. Barnets synspunkt blir tatt hensyn til	a) Vil du ta hensyn til barnets synspunkt? b) Er den måten du tar beslutninger på tilrettelagt for å ta barnets synspunkt med? c) Er barnevernstjenestens arbeid organisert slik at barns synspunkt skal tillegges vekt?
2. Barnet får hjelp til å uttrykke sitt synspunkt	a) Vil du støtte barnet i å uttrykke mening? b) Legger du til rette for meningsdannelse? c) Er barnevernstjenestens arbeid organisert slik at barnet skal bli gitt støtte til å uttrykke mening
1. Barnet blir lyttet til	a) Vil du lytte til barnet? b) Legger du til rette? c) Er barnevernstjenestens arbeid organisert slik at barnet skal være lyttet til?

a) Åpning b) Anledning c) Forpliktelse

Kilde: Shier (2001).

Vedlegg 3. Eksempel på infoskriv

INFORMASJONSSKRIV TIL UNGE VOKSNE OVER 18 ÅR:

Medvirkning i barnevernet

Vi ønsker å identifisere utfordringer for barn og unges medvirkning i barnevernet

FORMÅLET MED PROSJEKTET OG HVORFOR DU BLIR SPURT

Barn og unge har rett til å si sin mening, bli hørt og medvirke i sin kontakt med barnevernet. Det er Lov om barnevern, Barnekonvensjonen og Grunnloven som sier dette. Bestemmelsene gir barn og unge rett til å si sin mening i saker som handler om dem og til å påvirke beslutninger som handler om dem. Dette betyr å få tilstrekkelig og tilpasset informasjon, og fritt å fortelle om sine meninger. Barn og unge skal bli lyttet til, og deres meninger skal vektlegges i samsvar med alder og modenhet. Det er barnevernet som skal passe på at barnet eller den unge får medvirke når barnet er i kontakt med eller har tiltak fra barnevernet. Undersøkelser har likevel vist at barnevernet ikke alltid sikrer ordentlig medvirkning fra barn og unge. Noen ganger blir ikke barn og unge spurt på en slik måte at de faktisk forstår og får sagt hva de tenker.

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) skal lage en ny retningslinje som skal si noe om hvordan barnevernet skal sørge for at barn og unge får medvirke i sine saker. Bufdirs retningslinjer er dokumenter som forteller fagpersoner, organisasjoner og andre som jobber med barn, unge og familier hvordan de bør jobbe. Retningslinjer bygger på forskning, lovverk og faglige vurderinger for å sikre at alle blir behandlet likt og at måten det arbeides på er god. Retningslinjen om medvirkning skal være gjeldende uavhengig av type sak, fase og tiltak, og uavhengig av hvor lenge barnet eller ungdommen har vært i kontakt med barnevernet.

Vi, som er forskere ved Folkehelseinstituttet (FHI), Heid Nøkleby, Trine Bjerke, Hans Bugge Bergsund, Lars Jørn Langøien, vil snakke med ulike interessegrupper for å finne de viktigste utfordringene når det gjelder barn og unges medvirkning i barnevernet. Disse utfordringene vil ligge til grunn for arbeidet med den fremtidige retningslinjen.

Vi vil snakke med flere ulike grupper som er involverte i barnevernet, blant annet ansatte i barnevernet, barn og ungdom som er eller har vært i kontakt med barnevernet og personer som arbeider i tilknytning til eller nært barnevernets oppgaver.

Vi vil i tillegg gå gjennom sentral og oppdatert forskning om barn og unges medvirkning i barnevernet, med vekt på norsk og nordisk forskning for å identifisere utfordringer.

HVA INNEBÆRER PROSJEKTET FOR DEG?

Vi skal snakke sammen om hvordan du har opplevd møtet med barnevernet og om du føler at du har fått lov til å være med å påvirke eller bestemme hva som skal skje. Har du fått vite alt du har trengt å vite? Vi kommer ikke til å ta opp samtalen, men bare skrive ned de tingene du sier om medvirkning. Vi kommer til å snakke sammen i **ca. 1 time**.

Det du sier her vil ikke ha noe å si for saken din. Det vil ikke kunne påvirke den, verken i en retning du ønsker eller en retning du ikke ønsker.

Før intervjuet vil vi som regel ha deltakernes navn og kontaktinformasjon slik at intervju kan avtales, men disse opplysningene vil ikke kobles til informasjonen du gir. Under intervjuet vil vi ikke skrive ned informasjon til kan identifisere deg.

NYTTEN AV DITT BIDRAG

Prosjektet skal kartlegge mulige utfordringer for barn og unges medvirkning i barnevernet, og skal være med å legge et grunnlag for å utarbeide en retningslinje for hvordan slikt arbeid skal foregå. De sammenstilte resultatene fra prosjektet vil kunne publiseres som en rapport. I denne samtalen får du mulighet til å dele dine erfaringer med barn og unges medvirkning i barnevernet, og dermed være med å styrke dette arbeidet i framtiden.

MULIGE FORDELER OG ULEMPER

Det du sier vil ikke kunne påvirke din sak i barnevernet, og det vil ikke kunne gi deg noen negative konsekvenser.

Du får mulighet til å fortelle om dine opplevelser og erfaringer, og det kan gjøre at andre barn og unge får en bedre opplevelse med medvirkning i framtiden.

HVA SKJER MED OPPLYSNINGENE OM DEG?

Din kontaktinformasjon (navn, telefonnummer/e-postadresse) vil lagres på plattformen Tjenester for sensitive data (TSD) som er en sikret plattform FHI har tilgang til. Dette skriftlige samtykket vil også lagres i TSD. Lenke til samtykkeskjema og infoskriv sendes i kryptert e-post for å sikre at ingen andre får tilgang til dette. All kontaktinformasjon vil slettes senest 1. mars 2024.

Det du sier vil på ingen måte kunne spores tilbake til deg. Vi kommer ikke til å notere noe i samtalen som spesifikt handler om din sak, slik at andre kan finne ut noe om den.

Opplysningene som registreres skal kun brukes slik som beskrevet under formålet med prosjektet. Den informasjonen du bidrar med i samtalen vil ikke kunne knyttes til deg. Opplysningene du bidrar med vil inngå i et samlet utfordringsbilde når det gjelder barn og unges medvirkning i barnevernet.

Det vil bli mulighet til å lese gjennom det vi finner ut, slik at du kan se om det er noe du mener vi ikke har fått med oss. Du vil imidlertid ikke kunne lese det du selv har sagt ettersom vi ikke kommer til å skrive hvem som har sagt hva. Det du kan få lese er altså en samlet fremstilling av det alle som deltar har sagt. Du vil også kunne bli spurt om å lage en liste over hva du mener er de viktigste utfordringene.

Vi behandler personopplysninger (kontaktinfo) med utgangspunkt i at forskningsprosjektet er vurdert å være i allmennhetens interesse, jmfør GDPR artikkel 6, nr. 1 e) og artikkel 9, nr. 2 j).

Personverntjenesten ved Folkehelseinstituttet har vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket. Ved spørsmål om personvernet i prosjektet kan du ta kontakt med personvernombudet på personvernombud@fhi.no.

Dine rettigheter: Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- å protestere,
- å få innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg,
- å få rettet personopplysninger om deg, og
- å få slettet personopplysninger om deg, og å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

FRIVILLIG DELTAKELSE

Du bestemmer selv om du vil være med. Du bestemmer selv om det er noe du ikke vil svare på. Og om du under samtalen kjenner at du ikke har lyst til å være med mer, så kan du si ifra. Det er helt greit, og det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg. Fordi vi ikke knytter personopplysninger (den kontaktinformasjonen vi har om deg) til intervjuet, vil det ikke være mulig å trekke intervjuet i etterkant. Vi ber deg om et skriftlig samtykke til intervjuet for selve deltakelsen.

KONTAKTOPPLYSNINGER

Dersom du har spørsmål til prosjektet kan du kontakte prosjektleder Heid Nøkleby, epost: heid.nokleby@fhi.no, telefon 97 69 04 37

JEG SAMTYKKER TIL Å DELTA I PROSJEKTET OG TIL AT MINE PERSONOPPLYSNINGER BRUKES SLIK DET ER BESKREVET

Sted og dato

Deltakers signatur

Deltakers navn med trykte bokstaver

Jeg bekrefter å ha gitt informasjon om prosjektet (for forsker i FHI)

Sted og dato

Signatur

Rolle i prosjektet